

دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال هشتم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۳۸۹-۳۶۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۷/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۰۳

تفاوت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی روستایی بر حسب ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی (مورد مطالعه روستای یانچشمه چهار محال و بختیاری)

مژده کیانی*^۱، سمیه شکرالهی^۲

چکیده

سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی یکی از عوامل کلیدی توسعه محسوب می‌شود. اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی از عناصر مهم سرمایه اجتماعی روستایی است. هدف پژوهش حاضر، بررسی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی روستایی در روستای یانچشمه استان چهار محال و بختیاری است. این پژوهش، پیمایشی است. پرسشنامه مورد استفاده عبارت از دو پرسشنامه توسعه روستایی و پرسشنامه سرمایه اجتماعی هالپرن است. جامعه آماری پژوهش، کلیه افراد ۲۰ سال به بالای ساکن روستای یانچشمه در سال ۱۳۹۷ است که ۲۲۲۴ نفر است. بر اساس جدول تعیین نمونه کرجسی و مورگان، تعداد ۳۲۷ نفر انتخاب شد که این تعداد به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و پرسشنامه میان آنان توزیع گردید. بر اساس نتایج پژوهش، بین سرمایه‌های اجتماعی در بعد مشارکت و انسجام در سنین مختلف تفاوت معنادار وجود دارد. مشارکت در پاسخگویان ۴۰ ساله به بالا و انسجام در افراد ۳۵-۴۰ ساله، بیش‌تر است. بر اساس نتایج، مشارکت زنان بیشتر از مردان است. سرمایه اجتماعی در بعد مشارکت و انسجام بر حسب قومیت، تفاوت معنادار دارد. مشارکت در پاسخگویان ترک و انسجام در پاسخگویان فارس بیش‌تر است. هم‌چنین بین سرمایه اجتماعی در بعد اعتماد بر حسب تحصیلات تفاوت معنادار وجود دارد. اعتماد اجتماعی در پاسخگویانی که بالای دیپلم هستند بیشتر است. میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستایی بر حسب پایگاه اقتصادی-اجتماعی متفاوت نیست.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی روستایی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی.

1- استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول)

2- کارشناس علوم اجتماعی

Email:mjdhkiani@yahoo.com

Email:seyedehsomayeh@chmail.ir

مقدمه

یکی از سرمایه‌های مهم تأثیرگذار در توسعه اقتصادی-اجتماعی جوامع معاصر به‌ویژه جوامع روستایی برای توسعه محلی، سرمایه اجتماعی است. ترکیب مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی، منجر به شکل‌گیری سرمایه اجتماعی می‌شود. روابط اجتماعی در روستا باعث شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی کنش عمومی و جمعی روستاییان برای توسعه است که کمتر در ایران مورد توجه قرار گرفته است. سرمایه اجتماعی عامل کلیدی و پیش‌شرط ضروری برای دستیابی به توسعه روستایی است و تأکید اصلی آن روی تقویت ابعاد نرم افزاری و انگیزشی توسعه روستایی است (عینالی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۶). از مؤلفه‌های مهم اجتماعی توسعه محلی می‌توان "سرمایه اجتماعی" را نام برد که در کنار دو عامل سرمایه مالی و انسانی، رکن سوم دستیابی به توسعه را تشکیل می‌دهد و خمیرمایه اصلی توسعه است (قربانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۷). امروزه سرمایه اجتماعی روستایی نقش مهم‌تری در میان سایر سرمایه‌ها مانند سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می‌کند. این سرمایه، انسجام بخش روابط میان انسان‌ها با سازمان‌ها و شبکه‌های ارتباط جمعی و گروهی است. این سرمایه، بستر مناسبی برای بهره‌برداری سرمایه‌های انسانی، فیزیکی و راهی برای موفقیت یک جامعه محسوب می‌شود (صدیق‌بنای، ۱۳۸۷ به نقل از علی بیگی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳).

سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از منابع ارزشمندی است که به صورت بالقوه در روابط اجتماعی گروه‌های نخستین، ثانوی و در سازمان اجتماعی جامعه وجود دارد. امروزه سرمایه اجتماعی را یکی از اجزای ثروت ملت‌ها و توسعه پایدار، یکی از ابزارهای ظرفیت‌سازی در اجتماعات، تدبیری برای پیشگیری و کاهش مشکلات اجتماعی و عاملی برای موفقیت برنامه‌های رفاه اجتماعی و ارتقاء سلامت فردی و اجتماعی می‌دانند. بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار است. سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب می‌شود. سرمایه اجتماعی یک روستا بیان‌کننده بخشی از پتانسیل‌های انسانی آن روستا است و برای هر گونه برنامه‌ریزی به‌منظور توسعه لازم است که سرمایه اجتماعی آن نیز مورد بررسی قرار گیرد (میری و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۳-۳۲).

سرمایه اجتماعی از نظر کلمن عبارت از ارزش آن جنبه از ساختار اجتماعی است که به عنوان منابعی در اختیار اعضا قرار می‌گیرد تا بتوانند به اهداف و منافع خود دست پیدا کنند (خسروانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ به نقل از برقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۰).

از نظر پاتنام سرمایه اجتماعی، ویژگی‌های گوناگون سازمان‌های اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که با ایجاد و تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامع را با تسهیل کنش تعاونی بهبود بخشند (میرفردی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۶). سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از هنجارهای نظام اجتماعی دانست که موجب ارتقاء سطح همکاری اعضای در روستاها و جامعه می‌شود (متفکرآزاد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۰).

سرمایه اجتماعی روستایی به عنوان منبع مهمی که فراتر از آگاهی و دانش نسبت به امور عمومی «کنش جمعی» اجتماعی است و شامل هنجارهای اعتماد، هنجارها و یا رفتارهای معامله متقابل که در درون شبکه‌های اجتماعی عمل می‌کنند و عناصر ساختاری شبکه‌ها و مشارکت‌های رسمی و غیررسمی می‌باشد (ناطقپور و فیروز آبادی، ۱۳۸۴ به نقل از علی بیگی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳). با برقراری تماس با یکدیگر و پایدار ساختن آن‌ها اعضای جامعه قادر به همکاری با هم و از طریق ایجاد پیوندهایی بین آنها می‌توانند به کسب چیزهایی که به صورت فردی نمی‌توانستند به دست آورند یا به سختی قابل اکتساب بوده‌اند نایل آیند. انسان‌ها از طریق مجموعه‌ای از شبکه‌ها بهم متصل می‌شوند و تمایل دارند که ارزش‌های مشترکشان را با سایر اعضای این شبکه‌ها به اشتراک بگذارند. این شبکه‌ها تشکیل نوعی دارایی را می‌دهند و می‌بایست به عنوان شکل‌دهنده نوعی سرمایه تلقی شوند. این سرمایه همان قدر که در زمینه اولیه خود مفید است، می‌تواند در سایر مجموعه‌ها نیز مفید باشد (غفاری و رضانی، ۱۳۸۸ به نقل از افراخته و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱). همچنین سرمایه اجتماعی روستایی اصطلاحی است که گاه در معنای وسیع به کار می‌رود و ثروت اجتماعی و یا حتی درآمد اجتماعی از آن بر می‌آید و گاه در فضای محدود، منابع و تجهیزات غیر فردی و غیر خصوصی را شامل می‌شود. سرمایه اجتماعی روستایی آن چیزی است که با سرمایه جامعه پدید آمده است و مورد استفاده همگان قرار می‌گیرد، نظیر راه‌های ارتباطی، تجهیزات انتقال پیام و ... (افراخته و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱).

فوکویاما سرمایه اجتماعی روستایی را خیر عمومی هم برای اقتصاد و هم برای کل جامعه می‌داند. اعتماد نقش مهمی را در مفهوم فوکویاما از سرمایه اجتماعی روستایی بازی می‌کند. توکلی و تاجبخش (۱۳۸۷: ۱۵۲) بیان می‌کنند که در مکان‌هایی که شبکه اجتماعی قوی‌تری وجود دارد و مردم نیز دستخوش تغییرات زندگی تجاری و صنعتی نشده‌اند و از یک بافت روستایی برخوردارند، سرمایه اجتماعی قوی‌تر است.

نمودها و مصادیق سرمایه اجتماعی روستایی در هر جامعه‌ای قابل تبیین و مشاهده است. ایران، به علت مذهب و زبان مشترک، آیین و رسوم خاص، اعیاد و عزاداری‌ها، احترام عامه مردم به اصول و ارزش‌ها و ... دارای عناصری از اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی است. مردم خصوصاً بعد از انقلاب، در تظاهرات‌ها و راهپیمایی‌ها و نمازجمعه‌ها شرکت داشته‌اند، در مسائلی نظیر سیل و زلزله و سقوط هواپیما و ... همگی یک حس داشته‌اند. در مسائلی نظیر حضور ایران در جام جهانی یا قهرمانی ورزشکاران و ... نیز این حس مشترک که نماد و نمودی از سرمایه اجتماعی روستایی است، به روشنی قابل مشاهده است (مهدوی و برخوردار، ۱۳۸۵ به نقل از صیدایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۰۴).

سرمایه اجتماعی روستایی، می‌تواند به عنوان یک عامل مؤثر در افزایش و کارایی سایر اشکال سرمایه شامل سرمایه انسانی، اقتصادی و کالبدی نقش برجسته‌ای را ایفا نماید (ذکایی و روشنفکر، ۱۳۸۵ به نقل از علی بیگی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳). سرمایه اجتماعی روستایی، تأثیر تعیین کننده بر روند توسعه و مدیریت روستایی اجتماع محور دارد. در صورت تقویت این سرمایه، تأثیر مضاعف بر توسعه روستایی خواهد داشت. توجه سرمایه اجتماعی روستایی در مباحث توسعه‌ای، به ویژه توسعه کشاورزی و روستایی حایز اهمیت است. در صورتی که این مهم تاکنون در کشور ما از سوی پژوهشگران مورد کم‌توجهی قرار گرفته است. در این پژوهش بر اساس ضرورت توجه به سرمایه اجتماعی روستایی، این سرمایه مورد بررسی قرار گرفته است. از آنجایی که روستای یانچشمه با توجه به جمعیت و امکانات از روستاهایی است که مطالعات اجتماعی در آن انجام نشده است، برای بررسی و مطالعه انتخاب شده است. هدف پژوهش حاضر بررسی مولفه‌های سرمایه اجتماعی روستایی در روستای یانچشمه است.

مهم‌ترین سوالات این پژوهش:

- ۱- آیا ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، انسجام، شبکه‌های محلی) بر حسب سن تفاوت دارد؟
- ۲- آیا ابعاد سرمایه‌های اجتماعی بر حسب جنس تفاوت دارد؟
- ۳- آیا ابعاد سرمایه‌های اجتماعی بر حسب قومیت تفاوت دارد؟
- ۴- آیا ابعاد سرمایه‌های اجتماعی بر حسب تاهل تفاوت دارد؟
- ۵- آیا ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت، انسجام، شبکه‌های محلی) بر حسب تحصیلات تفاوت دارد؟
- ۶- آیا ابعاد سرمایه اجتماعی بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی تفاوت دارد؟

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش ماجدی و لهسایی‌زاده (۱۳۸۸) با عنوان "رابطه سرمایه اجتماعی با کنش جمعی در مناطق روستایی" نشان می‌دهد که از میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی، اعتماد بالاترین تأثیر را بر کنش جمعی داشته است. نتایج پژوهش نشان داد که متغیرهای تعداد اعضای خانوار، سطح تحصیلات سرپرست، شاخص ثروت، مالکیت منزل مسکونی، تعلق به مکان، توانمندی، ارتباطات و نوع روستا رابطه معنادار با سرمایه اجتماعی داشته است (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۷۱). میری و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان «نقش سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: منطقه‌ی پشت آب سیستان)» سه شاخص مورد توجه پاتنام یعنی اعتماد، مشارکت و شبکه‌ها را در ارتباط با سنجش سرمایه اجتماعی بکار گرفته‌اند. نتایج نشان داد که بالاترین میزان واریانس در بین ابعاد سرمایه اجتماعی روستایی مربوط به بعد شبکه بوده است و در مجموع بین سرمایه اجتماعی روستایی و توسعه روستایی، رابطه معناداری وجود داشته است (میری و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۹). نتایج پژوهش کلانتری و همکاران در سال ۱۳۹۰ با عنوان «وضعیت سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان کوه‌دشت و عوامل مرتبط با آن» نشان داد که بر

اساس متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات، سطح درآمد، میزان کل اراضی تحت مالکیت، سابقه عضویت در تعاونی، شناخت از اصول تعاونی، مشارکت در فعالیت‌های تولیدی، شرکت در جلسات تصمیم‌گیری و شرکت در دوره‌های آموزشی برگزار شده توسط تعاونی تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای بین دو گروه با سرمایه اجتماعی بالا و پایین وجود دارد (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۹).

همچنین نتایج پژوهش حیدری ساربان در سال ۱۳۹۳ تحت عنوان «اثرات سرمایه اجتماعی روستایی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشگین)» نشان می‌دهد مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار سرمایه اجتماعی در توسعه مناطق روستایی شامل چهار مؤلفه اقتصادی، مشارکتی، کنش متقابل و محیطی است (حیدری ساربان، ۱۳۹۳: ۷).

نتایج پژوهش ملک‌حسینی و همکاران در سال ۱۳۹۵ با عنوان «ارزیابی کیفی وضعیت سرمایه اجتماعی با به کارگیری نظریه بنیانی (مورد مطالعه: دهستان آبیاریک، شهرستان سنقر و کلیائی)» نشان داد که احساس اعتماد و امنیت، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها، مشارکت اجتماعی، عملگرایی اجتماعی، همکاری، ارزش زندگی، مشارکت مدنی، هنجارپذیری، پیوندهای کاری و حمایت اجتماعی، در وضعیت‌های متفاوتی قرار دارند (ملک‌حسینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۹).

نتایج پژوهش نوری و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله با عنوان «اثرات سرمایه اجتماعی روستایی بر توسعه پایدار کشاورزی در روستاهای دهستان آباد طشک» حاکی از آن است که بین ابعاد سرمایه اجتماعی روستایی با یکدیگر و توسعه پایدار کشاورزی رابطه معنی‌داری وجود دارد و در بین ابعاد سرمایه اجتماعی روستایی مشارکت بیشترین تأثیر را بر پایداری کشاورزی داشته است. نتایج پژوهش درستکار و ودایع تحت عنوان «بررسی و سنجش میزان سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی (دهستان قرق - شهرستان گرگان)» بیانگر رابطه همبستگی میان متغیرهای شرکت در کارهای گروهی، اعتقاد به کارهای گروهی، اعتماد به همسایگان، اعتماد به مسئولان در اجرای وظایف، عضویت در شبکه‌های اجتماعی، تمایل به فعالیت یکپارچه در چارچوب سه مؤلفه اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه است (درستکار و ودایع، ۱۳۹۷: ۱).

بولن و انیکس (۱۹۹۸) در تحقیقی که به منظور اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی در پنج ایالت استرالیا انجام دادند شاخص‌های اعتماد و قابلیت اعتماد، مشارکت اجتماعی، مشارکت مدنی، احساس امنیت و ارزش زندگی را برای سنجش سرمایه اجتماعی در نظر گرفتند. (بولن و انیکس، ۱۹۹۸ به نقل از کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۳). همچنین در مطالعه‌ای که توسط کریشنا و شرودر برای اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی معیارهایی صورت گرفت، معیارهای اعتماد، همیاری، همکاری و انسجام اجتماعی برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی مورد استفاده قرار گرفتند (کریشنا و شرودر، ۲۰۰۰ به نقل از کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۴).

پژوهشی توسط رابرت پاتنام (۲۰۰۶) با عنوان "سرمایه اجتماعی روستایی: سنجش و پیامدها" به انجام رسیده است. هدف اصلی این مطالعه، تعریف سرمایه اجتماعی روستایی، اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی روستایی و معرفی برخی از شواهد پیامدهای سرمایه اجتماعی روستایی است که به توصیف یک مجموعه از شاخص‌ها می‌پردازد: عضویت رسمی و مشارکت در بسیاری از شکل‌های متفاوت شبکه‌های غیررسمی، اعتماد اجتماعی و مشارکت (رابرت پاتنام، ۲۰۰۶ به نقل از افراخته و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱).

لینگ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی سرمایه اجتماعی، مشارکت اعضا و تعاون پرداختند و نشان دادند که رابطه مثبت بین ابعاد سرمایه اجتماعی و مشارکت اعضا در نشست‌های آموزشی و مجامع عمومی برقرار است که می‌توان گفت بر هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و قابل توجهی در اقتصاد عملکرد تعاونی وجود دارد (لینگ و همکاران، ۲۰۱۵؛ به نقل از برقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۷).

مبانی نظری

هنجارها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و باورهایی که سازنده سرمایه اجتماعی شناختی هستند، مواردی هستند که رفتار مبتنی بر همکاری و تعاون را منطقی و قابل احترام می‌کنند. آپهوف معتقد است که هرچند به طور انتزاعی می‌توانیم سرمایه اجتماعی ساختاری را بدون سرمایه اجتماعی شناختی متصور شویم و بر عکس، ولی در عمل در نظر گرفتن این دو بدون هم نامحتمل و مشکل است (آپهوف، ۲۰۰۰ به نقل از ماجدی و لهسای زاده، ۱۳۸۸: ۱۷۷).

پاتنام (۲۰۰۶) به عنوان برجسته‌ترین نظریه‌پرداز، محور اصلی در بحث سرمایه اجتماعی روستایی را ارزش‌های حاصله از شبکه‌های اجتماعی می‌داند. این ارزش‌ها جمعی است، مردم با آن آشنا هستند و تمایل دارند در روابط اجتماعی آنها را به ظهور رسانده و در تعاملات، آنها را بکارگیرند. بنابراین سرمایه اجتماعی روستایی فقط شامل احساسات گرم و عاطفی نیست بلکه گستره وسیعی از اختیارات خاص کیفی را شامل می‌شود که اعتماد، کنش متقابل، اطلاع یابی و تعاون می‌تواند از پیامدهای ارتباطات اجتماعی باشد (اخترمحققی، ۱۳۸۵ به نقل از افراخته و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱). بوردیو نیز سرمایه اجتماعی روستایی را، جمع منابع واقعی یا بالقوه‌ای می‌داند که حاصل از شبکه‌ای با دوام از روابط کمابیش نهادینه شده، آشنایی و شناخت متقابل - یا به بیان دیگر، به وسیله عضویت در یک گروه است. این شبکه هریک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه جمعی برخوردار کرده و آنان را مستحق اعتبار می‌سازد (بوردیو، ۱۳۸۵ به نقل از رستمعلی‌زاده و فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۳۴).

بوردیو اعتقاد داشت که حجم سرمایه اجتماعی روستایی در تملک یک فرد، وابسته به حجم و اندازه شبکه و به حجم سرمایه (اقتصادی، فرهنگی یا نمادین) در تصرف کسانی که وی با آنان مرتبط و اعضای شبکه هستند، دارد. منافع حاصل از عضویت در یک گروه یا شبکه باعث ایجاد همبستگی شده و راه رسیدن به منفعت را ممکن می‌سازد اما این به معنی آن نیست که منافع به شکل آگاهانه و به معنی دقیق کلمه دنبال می‌شوند چرا که این گروه‌ها عمدتاً برای آن سازماندهی شده‌اند تا سرمایه‌ای اجتماعی جمع شده و از این طریق سودی از برکت تکثیری مستتر در تمرکز و انباشت به دست آمده و منافع اعضا تضمین گردد. بوردیو تأکید دارد که اتصالات نیاز به کار دارند و تنها زمانی در داخل شبکه همبستگی به وجود می‌آید که عضویت باعث ایجاد سود مادی و یا نمادی گردد (فیلد، ۱۳۸۶ به نقل از رستمعلی‌زاده و فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۱۳۴).

جیمز کلمن در مطالعات خود نشان داد که برخلاف باور بوردیو سرمایه اجتماعی روستایی محدود به انسان‌های قدرتمند نیست؛ بلکه می‌تواند مزایای زیادی برای اجتماعات فقیر و حاشیه‌ای داشته باشد. از این نظر سرمایه اجتماعی روستایی منبعی است که در بردارنده انتظار عمل متقابل است و از سطح افراد فراتر می‌رود و شبکه‌های گسترده‌ای را که

روان آن‌ها تحت حاکمیت درجه بالایی از اعتماد و ارزش‌های مشترک قرار دارد را در برمی‌گیرد. کلمن سعی داشت که مفاد سرمایه اجتماعی روستایی را در چارچوب انتخاب عقلانی قرار دهد. نظریه انتخاب عقلانی در این عقیده با اعتقاد کلاسیک مشترک است که رفتارهای افراد ناشی از تلاش برای کسب علایق فردی است و بنابراین به کشش متقابل به عنوان نوعی مبادله نگاه می‌شود (میستال، ۲۰۰۰ به نقل از متفکر آزاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۲). برای کلمن سرمایه اجتماعی روستایی راه‌حلی برای این موضوع بوده است که چرا افراد حتی هنگامی که منافع آنان با رقابت بهتر تأمین می‌شود، با هم همکاری می‌کنند (هینز و استرانک، ۲۰۰۰ به نقل از متفکر آزاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۲).

به‌طور کلی سرمایه اجتماعی منابعی در دسترس هستند. این منابع و کالاها درون شبکه‌های روابط قرار گرفته‌اند. اطلاعات، فرصت‌های شغلی، سرمایه‌های مالی، قدرت و نفوذ، حمایت‌های احساسی و اعتماد. از نظر بوردیو (۱۹۸۶ به نقل از کیانی، ۱۳۹۰: ۶۷۰)، جایگاه عاملان در عرصه اجتماعی با توجه به مقدار و میزان سرمایه‌های نسبی‌شان و از طریق استراتژی‌های خاصی که برای دستیابی به اهداف‌شان اتخاذ می‌کنند، مشخص می‌شود. یکی از عوامل مرتبط با سرمایه اجتماعی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی کنشگران می‌باشد. پایگاه اقتصادی - اجتماعی به موقعیت نهایی فرد در سلسله مراتب اجتماعی اشاره دارد و با شاخص‌های شغل، ثروت (درآمد) و تحصیلات اندازه‌گیری می‌شود. پایگاه اقتصادی - اجتماعی یک مفهوم چند بعدی است (گریتز، ۱۹۹۵). ماکس وبر، مفهوم گروه منزلت (پایگاه) را با توجه به عوامل اقتصادی، فرهنگی و ذهنیت افراد مورد توجه قرار داد (گیدنز: ۱۳۸۲: ۲۴۴ به نقل از کیانی، ۱۳۹۰: ۶۷۰).

هالپرن برای تحلیل علل شکل‌گیری سرمایه اجتماعی یک چارچوب سه سطحی خرد، میانه و کلان را مطرح می‌نماید. در سطح خرد وی به مواردی مانند بیولوژی و شخصیت، سن، خانواده، طبقه، آموزش، کار، تلویزیون، مصارف شخصی و دین اشاره می‌نماید. در سطح میانه عواملی مانند جامعه مدنی و فعالیت‌های انجمنی، مدرسه و جامعه، ناهمگنی‌های قومی و اجتماعی، تحرک اجتماعی، حمل و نقل و رفت و آمد، و محیط فیزیکی و طراحی شهری از جانب وی مطرح، و در سطح کلان به عواملی مانند فرهنگ،

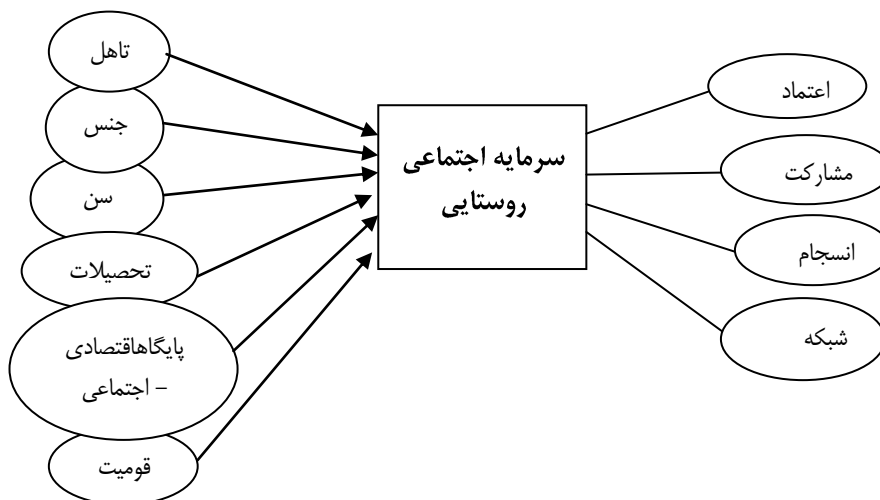
اقتصاد، نهادها، ساختار اجتماعی و نظام سلسله مراتب، نابرابری اقتصادی، بازار نیروی کار، اندازه و ماهیت دولت رفاه، و ارزش‌های فردی و انتخاب سبک زندگی اشاره می‌نماید. در واقع مدل در نظر گرفته شده بسیار ساده می‌باشد، سرمایه اجتماعی تحت تأثیر عواملی شکل گرفته و این سرمایه اجتماعی با محتوایی که دارد به دست آوردهایی منجر می‌شود، همچنین این سرمایه اجتماعی از طریق محرک‌ها و انگیزه‌هایی که برای کنش جمعی فراهم می‌آورد بر روی دست آوردها مؤثر می‌باشد (هالپرن^۱، ۲۰۰۵ به نقل از ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۷۲).

در پژوهش حاضر با استفاده از نظریه هالپرن سه دسته عوامل به عنوان منابع یا تعیین‌کننده‌های سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند. خصوصیات جمعیتی (سن، میانگین تعداد افراد خانواده)، خصوصیات اقتصادی-اجتماعی (شاخص ثروت، درآمد ماهیانه، تحصیلات، مالکیت منزل مسکونی، میزان تحصیلات افراد خانواده، نوع روستا، شغل سرپرست، تعداد شاغلان خانواده) و ویژگی‌های شخصیتی (ارتباطات، توانمندی و تعلق به مکان) سه دسته عواملی هستند که برای تحلیل تجربی تعیین‌کننده‌های سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده‌اند. ارزیابی تأثیر عوامل تعیین‌کننده بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی نیازمند مدلی از سرمایه‌های اجتماعی است که هم نقش عوامل تعیین‌کننده را در نظر گرفته شود، هم در بردارنده عناصر آن باشد و هم بتواند تأثیر سرمایه‌های اجتماعی را بر نتایج و دست آوردها مشخص کند (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۷۹).

مدل نظری پژوهش

مدل نظری این پژوهش با توجه به مباحث مطرح شده و بررسی پیشینه نظری و تجربی پژوهش، شکل گرفت.

1- Halpern

فرضیات پژوهش

- ۱- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان، بر حسب سن آنها، متفاوت است.
- ۲- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان، بر حسب جنس آنها، متفاوت است.
- ۳- میزان ابعاد سرمایه‌های اجتماعی روستائیان بر حسب قومیت، متفاوت است.
- ۴- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان بر حسب تاهل، متفاوت است.
- ۵- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان بر حسب تحصیلات متفاوت است.
- ۶- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان بر حسب پایگاه اقتصادی-اجتماعی متفاوت است.

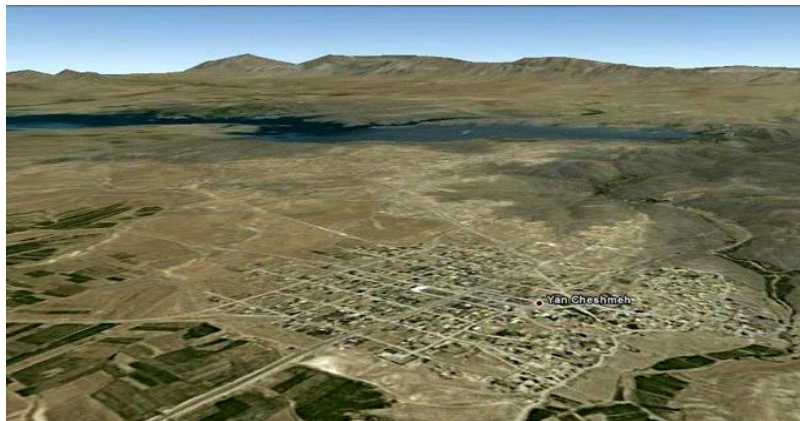
روش‌شناسی

روش این پژوهش پیمایشی است. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است. پرسشنامه‌های مورد استفاده در این پژوهش عبارتند از دو پرسشنامه توسعه روستایی و پرسشنامه سرمایه اجتماعی هالپرن شامل شاخص‌های خصوصیات جمعیتی (سن، میانگین تعداد افراد خانواده)، خصوصیات اقتصادی - اجتماعی (شاخص ثروت، درآمد ماهیانه، تحصیلات، مالکیت منزل مسکونی، میزان تحصیلات افراد خانواده، نوع روستا، شغل سرپرست، تعداد شاغلان خانواده) و ویژگی‌های شخصیتی (ارتباطات، توانمندی، و تعلق به مکان). بنا بر محاسبه به عمل آمده

با استفاده از نرم‌افزار SPSS، ضریب پایایی پرسشنامه برابر با ۰/۸ بدست آمد. این پرسشنامه جهت تعیین روایی محتوایی و صوری به چند تن از اساتید و کارشناسان داده شد. پس از مطالعه و ارائه نظرات توسط آنها، پرسشنامه‌ها مجدداً مورد بازبینی قرار گرفت و نهایتاً با تأیید روایی محتوایی و صوری پرسشنامه جهت جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه افراد ۲۰ سال به بالای ساکن در روستای یانچشمه در سال ۱۳۹۷ تشکیل داده‌اند که ۲۲۲۴ نفر می‌باشند.

معرفی محدوده پژوهش؛ روستای یانچشمه

یانچشمه روستایی است در شهرستان ین استان چهارمحال و بختیاری که البته قبلاً بخشی از شهرستان چادگان و استان اصفهان بوده است. در سال ۱۳۹۱ شمسی با تصویب هیئت دولت روستایانچشمه به‌عنوان مرکز بخش شیدا تصویب گردید. این مصوبه با توجه به مصوبه دولت در خصوص ارتقاء بخش بن به شهرستان صورت گرفت. این روستا در کنار زاینده‌رود و دریاچه پشت سد زاینده رود قرار گرفته است به همین جهت موقعیت مناسبی برای گردشگری و پذیرش توریست در تابستان‌ها دارد. مردم این شهر به لهجه مختص خویش از گویش‌های جنوب غرب از ترکی اوغوز سخن گفته و شیعه دوازده‌امامی می‌باشند (بانک اطلاعاتی روستاهای ایران، ۱۳۹۱: ۳).

شکل ۳-۱: تصویر هوایی روستای یانچشمه

بر اساس جدول تعیین نمونه کرجسی و مورگان، تعداد ۳۲۷ نفر برای پژوهش مناسب به نظر آمد که این تعداد به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و پرسشنامه‌های مورد نظر در میان آنان توزیع گردید.

تعریف عملیاتی: نمره‌ای که فرد در مقیاس سرمایه اجتماعی روستایی از پرسشنامه سرمایه اجتماعی روستایی به دست می‌آورد.

جدول شماره ۱: مقیاس سرمایه اجتماعی

اعتماد	اعتماد روستاییان به یکدیگر
	اعتماد روستاییان به نهادهای دولتی
	دشوار بودن مدیریت روستا
	اعتماد به افراد غریبه مقیم در روستا
	اعتماد به مسافرین روستا
	اعتماد روستاییان به نهاد دهیاری
	اعتماد به عملکرد شوراهای روستا
	اعتماد به مراکز خدمات روستایی
	اعتماد به تعاونی روستا
	اعتماد به نهاد های اجتماعی (بسج، هیات امنای مسجد و...)
سرمایه اجتماعی روستایی	مشارکت در امور روستا
	مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها
	مشارکت در اجرا
	مشارکت در مراسمات اجتماعی و مذهبی
	مشارکت با شوراهای روستا
	مشارکت در زمینه‌ی کمک‌های مالی
	مشارکت در انتخابات و راهپیمایی
	مشارکت داوطلبانه در کارهای عمرانی روستا
	تعاملات روستاییان با یکدیگر
	وضعیت درگیری و نزاع در روستا
انسجام	وجود گردهمایی برای حل مشکلات در روستا
	مشارکت در مراسم شادی و عزاداری
	از بین رفتن ارزش‌های مشترک روستا مثل

ادامه جدول شماره ۱:

اعتماد	اعتماد روستاییان به یکدیگر
	ساده‌زیستی
	حسن وطن‌دوستی
	طایفه‌ای بودن ازدواج
	مساعدت به اهالی روستا بدون چشم‌داشت
	جمع‌آوری زباله‌ها به صورت داوطلبانه
شبکه‌های محلی	رابطه دوستانه با اعضای خانواده
	تعریف کارهای روزانه برای خانواده
	کمک مالی به خویشاوندان
	رفت و آمد به خانه‌ی خویشاوندان
	حضور در بازار جهت خرید
	رفت و آمد با دوستان
	حضور در مسابقات ورزشی
	تقویت نهادهای محلی

منبع: (احمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۶)

ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی: پایگاه اقتصادی-اجتماعی، تحصیلات، قومیت، درآمد... از ویژگی‌های مورد بررسی در این پژوهش می‌باشد.

پایگاه اجتماعی-اقتصادی: منظور از پایگاه اجتماعی اقتصادی، ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی شامل درآمد خانواده، سطح تحصیلات و منزلت شغلی است که تعیین‌کننده پایگاه فرد در جامعه است. بر این اساس افراد در سه طبقه پایگاه پایین، متوسط و بالا قرار گرفتند.

یافته‌ها

در نمونه این پژوهش ۵۳/۲٪ از پاسخگویان مرد و ۴۶/۸٪ زن می‌باشد. ۸/۹٪ از پاسخگویان بی‌سواد، ۳۷/۶٪ ابتدایی و سیکل، ۳۷/۷٪ دارای تحصیلات دیپلم، ۶/۱٪ دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۹/۵٪ تحصیلات لیسانس و ۴٪ دارای تحصیلات دکتری می‌باشند. بنابراین بیش‌ترین فراوانی مربوط به پاسخگویان دارای سطح تحصیلی ابتدایی و سیکل و با فاصله بسیار کم تحصیلات دیپلم است.

جدول شماره ۲: مورد مطالعه بر حسب سن

سن	شاخص‌های آماری	
	فراوانی	درصد فراوانی
۲۴-۲۰	۵۸	۱۷/۷
۲۹-۲۵	۱۳۷	۴۱/۹
۳۴-۳۰	۴۷	۱۴/۴
۳۹-۳۵	۲۹	۸/۹
بالای ۴۰ سال	۵۶	۱۷/۱
مجموع	۳۲۷	۱۰۰

براساس نتایج جدول (۳)، ۱۷,۷٪ از پاسخگویان ۲۰-۲۴ ساله، ۴۱,۹٪ ۲۵-۲۹ ساله، ۱۴,۴٪ از افراد ۳۰-۳۴ ساله، ۸,۹٪ ۳۵-۳۹ ساله و ۱۷٪ بالای ۴۰ ساله هستند. بنابراین پاسخگویان ۲۵-۳۹ ساله بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

نتایج نشان می‌دهد که ۱۹٪ از پاسخگویان فارس، ۷۹,۲٪ از پاسخگویان ترک، ۰,۹٪ از افراد کرد و ۰,۹٪ افراد نیز لر هستند. قومیت ترک، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. ۳۲٪ از پاسخگویان مجرد و ۶۸٪ از آنان متأهل‌اند.

جدول شماره ۳: بر حسب محل سکونت در روستا

محل سکونت در روستا	شاخص‌های آماری	
	فراوانی	درصد فراوانی
پایین	۱۲۰	۳۶/۷
بالا	۱۰۲	۳۱/۲
مرکز	۱۰۵	۳۲/۱
مجموع	۳۲۷	۱۰۰

نتایج جدول نشان می‌دهد که ۳۶,۷٪ از پاسخگویان پایین روستا، ۳۱,۲٪ از پاسخگویان بالای روستا و ۳۲,۱٪ از آنان در مرکز روستا ساکن هستند. افرادی که در پایین روستا ساکن هستند، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره ۴: مقایسه میانگین و انحراف معیار نمرات عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی

متغیرها	شاخص‌های آماری	
	میانگین	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی روستایی (نمره کل)	۸۵/۲۳۸۵	۱۳/۶۱۵۶۰
اعتماد	۲۴/۴۲۵۱	۴/۵۹۲۵۸
مشارکت	۱۹/۱۳۱۵	۴/۱۰۱۹۸
انسجام	۲۱/۷۳۷۰	۳/۶۰۸۶۹
شبکه‌های محلی	۱۹/۹۴۵۰	۲/۹۲۳۸۹

نتایج جدول نشان می‌دهد میانگین نمره کل سرمایه اجتماعی برابر ۸۵/۲۳۸۵، اعتماد ۲۴/۴۲۵۱، مشارکت ۱۹/۱۳۱۵ و شبکه‌های محلی ۱۹/۹۴۵۰ می‌باشد، بنابر این میانگین بیش‌ترین نمرات از میان مقیاس‌ها مربوط به بعد اعتماد با ۲۴/۴۲۵۱ می‌باشد.

آزمون فرضیه

۱- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان، برحسب سن آنها، متفاوت است.

جدول شماره ۵: سرمایه اجتماعی بر حسب سن

متغیر	سن	میانگین	نتایج آزمون لوین در یکسانی واریانس			نتایج آزمون t درمورد تفاوت میانگین‌ها		
			F	Sig	T	درجه آزادی	Sig	تفاوت میانگین‌ها
اعتماد	۲۵-۲۰	۲۴,۶۰۳۴	.058	.810	.546	۱۹۳	.۰۵۸۶	.39177
	۳۰-۲۵	۲۴,۲۱۱۷						
	۳۵-۳۰	۲۳,۹۷۸۷						
	۴۰-۳۵	۲۴,۸۶۲۱						
	۴۰ به بالا	۲۴,۹۱۰۴						
مشارکت	۲۵-۲۰	۱۸,۶۸۹۷	۱,۶۰۷	۲۰۶	۹۲۴-	۱۹۳	.۰۳	۵۸۷۷۲-
	۳۰-۲۵	۱۹,۲۷۷۴						
	۳۵-۳۰	۱۸,۲۹۷۹						
	۴۰-۳۵	۱۹,۵۱۷۲						
	۴۰ به بالا	۱۹,۷۳۲۱						

سطح اطمینان

٪۹۵

حد پایین

حد بالا

-۱,۰۲۴۴۳

۱,۸۰۷۹۷

-۱,۸۴۱۸۷

۰,۶۶۶۴۳

خطای معیار

تفاوت

تفاوت

.71804

.۶۳۵۸۷

ادامه جدول شماره ۵:

متغیر	میانگین	نتایج آزمون لوین در یکسانی واریانس		نتایج آزمون t درمورد تفاوت میانگین‌ها		
انسجام	۲۵-۲۰	۲۱,۱۲۰۷	-	۱۹۳	۰/۰۳	۵۵۸۱۴-
	۳۰-۲۵	۲۱,۶۷۸۸	۴۵۱.	۱,۰۰۱		۵۵۷۶۹.
	۳۵-۳۰	۲۲,۱۴۸۹	۵۷۰.			۰,۵۴۱۸۱
	۴۰-۳۵	۲۲,۲۰۶۹				
۴۰ به بالا	۲۱,۹۲۸۶					
شبکه‌های محلی	۲۵-۲۰	۱۹,۷۷۵۹	۱۰۳.	۱۹۳	۰/۶۲۸	۲۳۱۴۴-
	۳۰-۲۵	۲۰,۰۰۷۳	۲,۶۹۱	۴۸۶-		۴۷۶۴۲.
	۳۵-۳۰	۲۰,۰۴۲۶				۰,۷۰۸۲۳
	۴۰-۳۵	۲۰,۴۸۲۸				
۴۰ به بالا	۱۹,۶۰۷۱					

نتایج آزمون t مستقل برای بررسی تفاوت ابعاد سرمایه اجتماعی در سنین مختلف نشان داد که بین سرمایه اجتماعی در بعد مشارکت و انسجام در سنین مختلف تفاوت معنادار وجود دارد. مشارکت در پاسخگویان ۴۰ ساله به بالا و انسجام در پاسخگویان ۳۵-۴۰ ساله بیش تر است.

۲- میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستائیان، بر حسب جنس آنها، متفاوت است.

جدول شماره ۶: سرمایه اجتماعی بر حسب جنس

متغیر	جنس	میانگین	نتایج آزمون لوین در یکسانی واریانس			نتایج آزمون t درمورد تفاوت میانگین‌ها		
			F	Sig	T	درجه آزادی	Sig	تفاوت میانگین‌ها
اعتماد	مرد	۲۴,۳۴۴۸	۰,۱۵۹	۰,۶۹۱	-۰,۳۳۷	۳۲۵	۰/۷۳۷	۰,۱۷۱۵۱-
	زن	۲۴,۵۱۶۳						۰,۵۰۹۶۸
مشارکت	مرد	۱۸,۷۲۹۹	۱۰,۲۶۲	۰,۰۰۱	-۱,۸۹۶	۳۲۵	۰/۰۵	۰,۸۵۸۳۵-
	زن	۱۹,۵۸۸۲						۰,۴۵۲۸۲
انسجام	مرد	۲۱,۹۲۵۳	۰,۵۶۹	۰,۴۵۱	۱,۰۰۶	۳۲۵	۰/۳۱۵	۰,۴۰۵۴۱-
	زن	۲۱,۵۲۲۹						۰,۳۹۹۹۴
شبکه‌های محلی	مرد	۱۹,۷۹۳۱	۰,۷۸۶	۰,۳۷۶	-۱,۰۰۲	۳۲۵	۰/۳۱۷	۰,۳۲۴۵
	زن	۲۰,۱۱۷۶						۰,۳۲۴۰۵

نتایج آزمون t مستقل برای بررسی تفاوت ابعاد سرمایه اجتماعی در مردان و زنان نشان داد که بین سرمایه اجتماعی در بعد مشارکت در زنان و مردان تفاوت معنادار وجود دارد. بعد مشارکت در زنان بیش‌تر از مردان است.

۳- ابعاد سرمایه‌های اجتماعی بر حسب تاهل تفاوت دارد.

جدول شماره ۷: سرمایه اجتماعی بر حسب وضعیت تأهل

متغیر	تاهل	میانگین	نتایج آزمون لوین دریکسانی واریانس			نتایج آزمون t درمورد تفاوت میانگین‌ها				
			F	Sig	T	درجه آزادی	Sig	تفاوت میانگین‌ها	خطای معیار تفاوت	سطح اطمینان %۹۵ حد پایین حد بالا
اعتماد	مجرد	۲۴,۵۲۳۸	۷۷۸.	۳۷۸.	۲۷۸.	۳۰۷	۰/۷۸	۱۶۳۸۱.	۵۸۹۹۲.	-۰,۹۹۶۹۹ ۱,۳۳۴۶۱
	متاهل	۲۴,۳۶								
مشارکت	مجرد	۱۹,۱۶۶۷	۱,۹۱۸	۱۶۷.	۰۱۳-	۳۰۷	۰/۹۹	۰۰۶۶۷-	۵۲۰۷۴.	-۱,۰۳۱۳۳ ۱,۰۱۸
	متاهل	۱۹,۱۷۳۳								
انسجام	مجرد	۲۱,۵۵۹۵	۰۰۹.	۹۲۴.	۷۵۵-	۳۰۷	۰/۰۴	۳۴۷۱۴-	۴۵۹۶۷.	-۱,۲۵۱۶۶ ۵۵۷۳۷.
	متاهل	۲۱,۹۰۶۷								
شبکه‌های محلی	مجرد	۲۰,۰۳۵۷	۱,۷۷۸	۱۸۳.	۳۹۳.	۳۰۷	۰/۶۹۵	۱۴۶۸۳.	۳۷۳۹۰.	-۰,۵۸۸۹۰ ۸۸۲۵۵.
	متاهل	۱۹,۸۸۸۹								

نتایج آزمون t مستقل برای بررسی تفاوت ابعاد سرمایه اجتماعی در وضعیت تاهل نشان داد که بین سرمایه اجتماعی در بعد انسجام بر تاهل تفاوت معناداری وجود دارد. انسجام در پاسخگویان که متاهل هستند بیش‌تر است.

۴. ابعاد سرمایه اجتماعی بر حسب قومیت تفاوت دارد.

جدول شماره ۸: سرمایه اجتماعی بر حسب قومیت

متغیر	میانگین قومیت		نتایج آزمون لوین در یکسانی واریانس			نتایج آزمون t در مورد تفاوت میانگین‌ها			
	میانگین	قومیت	F	Sig	T	درجه آزادی	Sig	تفاوت میانگین‌ها	خطای معیار تفاوت
اعتماد	۲۴,۵۸۰۶	فارس	۰۳۷	۸۴۸	۲۶۳	۳۱۹	۰/۰۷۸	۱۷۱۳۸	۶۵۲۰۹
	۲۴,۴۰۹۳۳	ترک							
	۲۲,۳۳۳۳	کرد							
مشارکت	۱۸,۷۹۰۳	فارس	۰۰۳	۹۵۶	۷۷۳	۳۱۹	۰/۰۴	۴۴۹۰۶	۵۸۱۱۴
	۱۹,۲۳۹۴	ترک							
	۱۸	کرد							
انسجام	۲۲,۲۷۴۲	فارس	۱,۹۵۷	۱۶۳	۱,۲۳۱	۳۱۹	۰/۰۲	۶۲۹۴۱	۵۱۱۱۷
	۲۱,۶۴۴۸	ترک							
	۲۰	کرد							
شبکه‌های محلی	۱۹,۸۷۱۰	فارس	۱,۱۳۴	۲۸۸	۲۷۵	۳۱۹	۰/۰۷	۱۱۳۵۹	۴۱۳۳۸
	۱۹,۹۸۴۶	ترک							
	۱۹	کرد							

نتایج آزمون t مستقل برای بررسی تفاوت ابعاد سرمایه اجتماعی بر حسب قومیت نشان داد که بین سرمایه اجتماعی در بعد مشارکت و انسجام بر قومیت تفاوت معنادار وجود دارد. مشارکت در پاسخگویان ترک و انسجام در پاسخگویان فارس بیش تر است.

۵- ابعاد سرمایه اجتماعی بر حسب تحصیلات تفاوت دارد.

جدول شماره ۹: تحصیلات بر سرمایه اجتماعی

متغیر	میانگین تحصیلات		نتایج آزمون لوین		نتایج آزمون t درمورد تفاوت میانگین‌ها		خطای معیار سطح اطمینان ۹۵٪ حد پایین حد بالا
	میانگین	تحصیلات	F	Sig	T	Sig	
اعتماد	زیر دیپلم	۲۴/۴	۲,۲۸۳	۰/۱۳۳	۵۰۴	۰/۰۴	۱,۳۶۷۹۷
	بالای دیپلم	۲۴/۴۳۰۱			۱۵۰		۱,۳۰۷۶۸
مشارکت	زیر دیپلم	۱۹,۷۴۵۵	۰/۲۷	۸۷۱	۱۵۰	۰/۰۹	-۰,۴۵۴۱۰
	بالای دیپلم	۱۹,۰۰۷۴			۱۵۰		۱۹,۹۳۰۳
انسجام	زیر دیپلم	۲۱,۵۶۳۶	۱,۲۸۷	۲۵۸	۱۷۰	۰/۰۸۸	۰,۸۴۲۵۵
	بالای دیپلم	۲۱,۷۷۲۱			۱۵۰		۱,۳۵۹
شبکه‌های محلی	زیر دیپلم	۲۰,۰۵۴۵	۷۰۰	۴۰۴	۱۵۰	۰/۰۷	-۰,۷۱۹۸۶
	بالای دیپلم	۱۹,۹۲۲۸			۱۵۰		۰,۹۸۳۳۶

نتایج آزمون t مستقل برای بررسی تفاوت ابعاد سرمایه اجتماعی در تحصیلات مختلف نشان داد که بین سرمایه اجتماعی در بعد اعتماد بر تحصیلات تفاوت معنادار وجود دارد. اعتماد در پاسخگویی که بالای دیپلم هستند بیش تر است.

۱. میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستاییان بر حسب پایگاه اقتصادی-اجتماعی متفاوت است.

برای آزمون فرضیه بالا از تحلیل واریانس استفاده شده است.

جدول ۱۰: آزمون همگنی واریانس‌ها

مقدار آماره levene	درجه آزادی بین گروهی	معناداری
۰/۲۳۵	۴	۰/۹۱۹

در ستون اول مقدار آماره levene و دو ستون وسط درجه آزادی بین گروه‌ها و درجه آزادی درون گروهی مشاهده می‌شود. با توجه به سطح معناداری که مقدار بالای آن دلالت بر تأیید فرض می‌کند و می‌پذیریم که واریانس گروه‌ها برابر است.

جدول شماره ۱۱: ANOVA

معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۹۸	۱۱۷.	۲۱/۹۴۰	۴	۸۷,۷۶۰	بین گروه‌ها
		۱۸۷/۴۱۵	۳۲۲	۶۰,۳۴۷,۶۳۵	درون گروه‌ها
			۳۲۶	۶۰,۴۳۵,۳۹۴	کل

خروجی بالا با عنوان ANOVA آنالیز واریانس را با آماره فیشر سنجیده است. مجموع مربعات و درجات آزادی بین گروه‌ها و درون گروه‌ها و کل مشاهده می‌شود. میانگین مربعات و آماره فیشر نیز در جدول بالا آمده است. با توجه به مقدار سطح معناداری که بالای ۰/۰۵ است بنابراین فرض برابری میانگین‌های گروه‌ها را بپذیریم. به عبارت دیگر میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستایی بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی متفاوت نیست.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی مولفه‌های سرمایه اجتماعی روستایی در روستای یانچشمه استان چهارمحال و بختیاری با روش پیمایش انجام شد. نتایج نشان داد که بین سرمایه‌های اجتماعی در بعد مشارکت و انسجام در سنین مختلف تفاوت معنادار وجود دارد. مشارکت اجتماعی در پاسخگویان ۴۰ ساله به بالا و انسجام در پاسخگویان ۳۵-۴۰ ساله بیشتر است. روابط اجتماعی و خانوادگی روستاییان بالای ۴۰ سال، از بعد مشارکت اجتماعی، رفت و آمدهای خانوادگی و فعالیت‌های روزمره، شکل گرفته است. تلاش برای حفظ موقعیت اجتماعی و خانوادگی، منجر به مشارکت اجتماعی بیشتر است. این نتایج با نتایج پژوهش درستکار و ودایع (۱۳۹۷: ۱)، قربانی و همکاران (۱۳۹۵: ۱۲۶) همسو است. بر اساس نتایج، مشارکت زنان بیشتر از مردان است. در محیط روستایی، زنان تعاملات غیررسمی بایکدیگر دارند، بیشتر یکدیگر را ملاقات می‌کنند، اکثر کارهای روزمره آنان مشترک است، همه یکدیگر را می‌شناسند و... به همین دلیل مشارکت در زنان روستایی بیشتر از مردان گزارش شده است.

جنسیت افراد، صرفاً یک ویژگی انتسابی محسوب نمی‌شود، بلکه موقعیت‌ها و فرصت‌هایی است که در جامعه برای زنان و مردان رقم می‌خورد و دسترسی به شانس‌ها و

فرصت‌های متفاوت بر اساس زن بودن و مرد بودن را برای افراد فراهم می‌کند. مورو معتقد است که بسیاری از قوانین مربوط به شبکه در بین زنان و مردان متفاوت هستند. به خصوص در جایی که شبکه‌ها به واسطه پیوندهای مؤثر مشخص می‌شوند، مهارت‌ها و کالاهای دارای ارزش عاطفی یک منبع مهم هستند که به دلیل تمرکز خانم‌ها در حوزه خصوصی، ممکن است برای آنها خیلی قابل دسترس‌تر باشد (مورو، ۱۹۹۹، ۷۵۵ به نقل از کیانی، ۱۳۹۰: ۶۶۹).

علاوه بر آن نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی در بعد انسجام بر حسب تاهل تفاوت دارد. انسجام در پاسخگویان متأهل، بیش‌تر است. افراد متأهل در جریان زندگی مشترک یاد می‌گیرند، که بسیاری از فعالیت‌ها و تصمیمات را به صورت مشترک انجام دهند. به همین دلیل است که افراد متأهل دارای انسجام بیشتری نسبت به افراد مجرد هستند.

نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی در بعد مشارکت و انسجام بر حسب قومیت تفاوت دارد. مشارکت در پاسخگویان ترک و انسجام در پاسخگویان فارس بیش‌تر است. در روستای مورد مطالعه، اکثریت روستاییان دارای قومیت ترک هستند. همانطور که در نتایج داده‌های توصیفی نیز نشان داده شد، ۷۹/۲ درصد از افراد دارای قومیت ترک هستند، طبیعی است که مشارکت و هماهنگی میان ترک‌زبانان نسبت به دیگر قومیت‌ها بیشتر است. همچنین پاسخگویان دارای قومیت فارس که ۱۹ درصد از حجم نمونه را تشکیل داده‌اند، از انسجام بالایی برخوردارند. این یافته پژوهش نشان‌دهنده آن است که اقلیت فارس، برای حفظ موقعیت خود در میان دیگر قومیت‌ها، انسجام درون‌گروهی را بالا برده است. شبکه‌های اجتماعی شخصی کوچک معمولاً همگن و متراکم هستند و همه یکدیگر را می‌شناسند (ولمن، ۱۹۹۹، ۶۵ به نقل از کیانی، ۱۳۹۰: ۶۶۹). یافته‌ها با نتایج پژوهش کلانتری و همکاران (۱۳۹۰: ۱۲۹) همسو می‌باشد.

بر اساس نتایج، سرمایه اجتماعی در بعد اعتماد بر حسب تحصیلات متفاوت است. اعتماد اجتماعی در پاسخگویانی که بالای دیپلم هستند بیش‌تر است. در روستای مورد مطالعه، پاسخگویانی که بالای دیپلم هستند، بایستی برای ادامه تحصیل به نقاط خارج از روستا مهاجرت کنند و تحصیلات خود را در خارج از محیط روستا ادامه می‌دهند. روابط

اجتماعی پاسخگویان روستایی گسترش می‌یابد. با افزایش روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی نیز افزایش خواهد یافت. پاسخگویانی که دارای تحصیلات بالای دیپلم هستند نسبت به افراد با تحصیلات پایین‌تر از اعتماد بیشتری برخوردارند که این نتایج با نتایج پژوهش کلانتری و همکاران (۱۳۹۰: ۱۲۹) همسو می‌باشد.

میزان ابعاد سرمایه اجتماعی روستایی بر حسب پایگاه اقتصادی-اجتماعی متفاوت نیست. پایگاه اقتصادی-اجتماعی و موقعیت افراد مورد مطالعه بر اساس میزان و سطح تحصیلات و درآمد و دسترسی به میزان منابع کمیاب شبکه، در شکل و ترکیب شبکه روابط اجتماعی و پیوندهای رسمی و غیررسمی اعضای شبکه، در میزان اعتماد آنان موثر است. به تعبیر وبر، پایگاه اقتصادی-اجتماعی فرد، شانس‌های زندگی او را تعیین می‌کنند. دسترسی افراد به شبکه‌های متنوع معادل دسترسی آنان به منابع گوناگون و در نتیجه تعیین میزان سرمایه اجتماعی آنان می‌باشد.

گسترش شبکه‌های غیررسمی مردم نهاد یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی روستایی است، اما در ایران این شبکه‌ها دولتی هستند و تا زمانی فعالیت می‌کنند که از دولت کمک دریافت می‌کنند. در ایران تمایل به مشارکت در اداره امور کشور بسیار پایین است به‌ویژه در مسائل مالی و این به علت عدم پرداختن به موضوع تغییر سرمایه درون گروهی به سرمایه برون گروهی است. در جوامعی که سیر تکاملی از سنت به مدرنیته داشته‌اند، سرمایه اجتماعی روستایی به معنای قدیمش از بین رفته و سرمایه‌ای که در مدت طولانی ایجاد گردیده، به سرعت از دست رفته است. در ایران هم این اتفاق افتاده و چیز جدیدی به نام سرمایه مدرن جایگزین آن نشده است (موسایی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۳۵).

سرمایه اجتماعی روستایی علیرغم اینکه زود از بین می‌رود، به تدریج شکل می‌گیرد (موسایی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۳۵). افزایش سطح تحصیلات روستاییان منجر به افزایش آگاهی می‌شود. از طرف دیگر بر اساس نتایج این پژوهش، پاسخگویانی که دارای تحصیلات بالای دیپلم هستند نسبت به افراد با تحصیلات پایین‌تر از اعتماد اجتماعی بیشتری برخوردارند. ترمیم اعتماد اجتماعی روستایی یکی از بسترهای افزایش سرمایه اجتماعی روستایی است. اعتماد سنگ‌بنای تعاملات اجتماعی و تسهیل‌کننده روابط اجتماعی

است (کیانی، ۱۳۹۰: ۶۶۶). گیدنز جامعه‌سستی را، زندگی مبتنی بر ایمان و قطعیت می‌داند. ولی انسان مدرن زندگیش بر احتمالات و عدم قطعیت استوار است و لذا اعتماد او توأم با (گیدنز، ۱۹۹۸ به نقل از کیانی، ۶۸۲) نوعی اضطراب و دلهره درونی است. به نظر می‌رسد قابل اعتمادترین راهکار "اعتمادسازی" است.

پیشنهاد

با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی روستایی در توسعه اجتماعی-اقتصادی، لازم است برنامه ریزی به منظور افزایش و ذخیره این سرمایه انجام گیرد. برخی از این اقدامات عبارتند از:

۱. بسترسازی افزایش سواد و تحصیلات روستاییان. بر اساس نتایج این پژوهش، برای ترمیم اعتماد اجتماعی روستایی که یکی از بسترهای افزایش سرمایه اجتماعی روستایی است.
۲. شکل‌گیری انجمن‌های صنفی روستایی.
۳. شکل‌گیری نهادهای مدنی فعال و مستقل از دولت که محرک مشارکت اجتماعی است.
۴. پرهیز از تصدی‌گری دولت در بخش‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی.
۵. گسترش نهادهای مردمی برای جلب مشارکت آنها و تقویت شبکه‌های اعتماد بین مردم.

منابع

- احمدی منیژه؛ بهروز محمدی یگانه سروش سنایی مقدم (۱۳۹۶) تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی در کاهش فقر خانوارهای روستایی. *نگرش نو در جغرافیای انسان*. ۱۱۰ (۱) شماره پیاپی ۳۷، ۹۳-۱۰۷.
- افراخته، حسن؛ عزیزی، اصغر؛ مهرعلی تبار فیروزجانی، مرتضی (۱۳۹۳) نقش سرمایه اجتماعی روستایی بر توسعه روستایی دهستان چهاردانگه، *پژوهش کاربردی علوم جغرافیایی*. ۱۱۴ (۳۴).
- برقی حمید، شایان محسن، اصلانی بیتا (۱۳۹۷) تبیین نقش سرمایه اجتماعی بر شکل‌گیری زمینه‌های کارآفرینی روستاییان (مورد مطالعه: بخش سیدان شهرستان مرودشت). *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*: ۲۲ (۱): ۵۴-۸۳.
- بوردیو، پیر (۱۳۸۵) *شکل‌های سرمایه*، ترجمه افشین خاکباز و حسین پویان، تهران: نشر تیرازه.
- توکلی، مرتضی؛ تاجبخش، کاظم (۱۳۸۷) بررسی و تحلیل میزان سرمایه اجتماعی در مناطق شهری و روستایی مرزی سیستان. *روستا و توسعه*. ۱۱ (۲)، ۱۴۳-۱۶۲.
- حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۳) اثرات سرمایه اجتماعی روستایی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشکین)، *فصلنامه توسعه اجتماعی*، ۸ (۴).
- درستکار، احسان؛ ودایع، رقیه (۱۳۹۷) بررسی و سنجش میزان سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی (دهستان قرق - شهرستان گرگان)، *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۲۰ (۴).
- رستمعلی‌زاده، ولی‌اله؛ فیروزآبادی، احمد (۱۳۹۰) نقش سرمایه اجتماعی روستایی در شکل‌گیری نهادهای پایدار مهاجران (انجمن‌های زادگاهی)، به‌عنوان نهادهایی نو برای توسعه روستایی، *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۴ (۱).
- علی‌بیگی، امیرحسین؛ علی‌آبادی، وحید؛ گراوندی، شهپر (۱۳۹۱) مدل ساختاری مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی روستایی مؤثر بر میزان ریس‌پذیری روستاییان: مطالعه کلزاکاران شهرستان کنگاور، *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱ (۱).
- عینالی، جمشید؛ فراهانی، حسین؛ رومیانی، احمد (۱۳۹۲) ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه گردشگری روستایی با تأکید بر خانه‌های دوم، *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۲ (۶).
- فیله، جان (۱۳۸۸) *سرمایه اجتماعی*، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.

- قربانی، مهدی؛ سالاری، فاطمه؛ خراسانی، محمدمبین (۱۳۹۴) تحلیل سرمایه اجتماعی روستایی اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی. (مورد: روستای بسطاق در شهرستان سرایان)، *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۵(۱).
- صیدایی، سید اسکندر؛ احمدی شاپورآبادی، محمدعلی؛ معین‌آبادی، حسین (۱۳۸۸) دیباچه‌ای بر سرمایه اجتماعی و رابطه آن با مؤلفه‌های توسعه اجتماعی در ایران، *مجله راهبرد یاس*، شماره ۱۹.
- کلانتری، خلیل؛ اسدی، علی؛ رحیمیان، مهدی؛ محمدی، یاسر؛ انصاری، علیرضا؛ طرفی، عبدالحسن، (۱۳۹۰) وضعیت سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان کوهدشت و عوامل مرتبط با آن، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۱۱(۴۲).
- کیانی، مزده (۱۳۹۰) شبکه اجتماعی زنان و مردان و اعتماد به پلیس در شهر اصفهان. *مطالعات مدیریت انتظامی*، ۴(۴)، ۶۶۶-۶۸۶.
- ماجدی، مسعود؛ لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۸) رابطه سرمایه اجتماعی با کنش جمعی در مناطق روستایی، *رفاه اجتماعی*، ۱۰(۳۸).
- متفکر آزاد، محمدعلی؛ کریمی تکانلو، زهرا؛ صادقی، سیدکمال؛ رنج‌پور، رضا؛ روستا، زهره (۱۳۹۳) بررسی اثر سرمایه اجتماعی روستایی بر بهره‌وری نیروی کار در ایران، *مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*. ۵(۱۷).
- ملک‌حسینی، افسانه؛ همزه‌ای، محمدرضا؛ حیدری، حسین؛ بینائیان، اکرم (۱۳۹۵) ارزیابی کیفی وضعیت سرمایه اجتماعی با به کارگیری نظریه بنیانی (مورد مطالعه: دهستان آباریک، شهرستان سنقر و کلیائی)، *مجله مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۳(۲).
- میرفردی، اصغر؛ احمدی، سیروس و رستمی، جعفر (۱۳۹۶) بررسی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی و صنعتی شهرستان بویر احمد، *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۸(۴).
- میری، غلامرضا، جوان، جعفر؛ افراخته، حسن؛ ولایتی، سعداله (۱۳۸۹) نقش سرمایه اجتماعی روستایی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: منطقه پشت آب سیستان)، *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، شماره ۱۴.
- موسایی، میثم، راعی صدقیانی، سعید (۱۳۸۷) *سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی*؛ طرح یک نگرش نوین. بی‌جا.

- نوری، هدایت‌اله؛ عاشمی، صدیقه؛ محمودی، سمیرا، طباطبایی، حجت‌اله (۱۳۹۵) اثرات سرمایه اجتماعی روستایی بر توسعه پایدار کشاورزی در روستاهای دهستان آباد طشک، *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*. ۵(۱۷).

-Abdollahi, A.; Valaei, M.; anvari, A. (2013) Measuring impacts of social assets in rural poverty reduction, case study: Ghepchagh County, MiandoAb Township, [In Persian], *Journal of spatial economy and development*, second year, No 4, 133-152.

-Baliamoune-Lutz, Mina, (2011) Trust-based social capital, institutions, and development, *The Journal of Socio-Economics*, 40(4), Pages 335-346.

-Batt, Peter J. (2008) *Building social capital in networks, Industrial Marketing Management*, 37(5), 487-491.

-Giddens, A. (1998) *The Third way: The Renewal of Social Democracy*, London, profile press.

-Graetz, B. (1995) Perspectives on socioeconomic status in Ainley, J., Graetz, B., Long, M. & Batten, M. Socioeconomic Status and School Education. Canberra: *Australian Government Publishing Service*, pp5-22.

-Ling, Q., Huang LU, H., & Wang, X. (2015) Social capital, member Participation, and Cooperative Performance: Evidence from China's Zhejiang. *International Food and Agribusiness Management Review*, 18(1), 49- 78.

-Van Rijn, F., Bulte, E., & Adekunle, A. (2013) Social capital and agricultural innovation in SubSaharan Africa. *Agricultural Systems*, 108, 112-122.